

DE GAMLE VETERANER HAR VÆRET NOGLE HÅRDE HALSE

Af lokalhistorikeren SOPHUS JENSEN

Blandt de gamle veteraner fra 48 og 64 fandtes mange stoute typer imellem. De var nogle hårde halse og i besiddelse af et stærkt legemligt helbred og kunne døje savn og kulde, som vi i vor forpylrede tid ikke kender mere. Men de fleste havde fra deltagelse i de to slesvigske krige fået en forkærlighed for den danske snaps, som dengang var et universalmiddel mod alt. I de gamle billeder fra krigen ser man da ofte marketenderskerne med deres brændevinsdunke, selv ude ved ildlinien. Grunden til, at jeg har haft nærmere bekendtskab med flere af de gamle veteraner, er, at min bedstefar, gårdmand Kristian Hansen i Ledstrup, som gammel mand fik ophold hos min fader, Niels Jensen, som havde en af de rigtig gammeldags beværtninger i Lindeallé her i Nykøbing. Og da min bedstefader var med i styrelsen for de gamle våbenbrødre, kom disse ofte ned hos os. Bedstefader var nemlig veteran fra tre-årskrigen. Jeg ser endnu tydelig for mig de gamle kærnekarle i deres vadmelstøj, når de sad og drak deres kaffepunche ved det store bord i beværtningen. Og da hændte det ofte, når diverse punche havde sat fart i samtalerne om krigen, at de gæve krigere fra 48 begyndte at bebrejde dem fra 64 med, at de ikke kunne tampe tyskerne, som de havde gjort. Så kan det nok være, at bølgerne kom til at gå højt.

For sagen var nemlig den, at de, som havde været med i 48, allerede i 1906 fik en hædersgave af staten på 100 kr., som blev

dem udbetalt oppe på skovkassererkontoret. Men først i 1914 viste det danske samfund sin taknemlighed over for de soldater, som var med i 64. Man regnede i nævnte år med, at der var mellem 10—20.000 veteraner tilbage. Denne hædersgave, der også var på 100 kr., tilkom enhver, der gjorde tjeneste i hæren 1864, og uanset, om han havde kæmpet på Dybbøl eller striglet heste på en kaserne i København.

Mange kom fra fattiggårdene.

Men betingelsen var, at han levede på udbetalingsdagen den 15. februar. En af veteranernes enker mødte op med mandens soldaterpapirer for at få gaven udbetalt, men hendes mand var død dagen før, den 14. februar. Hun viste ikke, hvor hun skulle skaffe pengene fra til begravelsen. (Dengang kendtes jo ikke socialkontor, det blev så på sognets fattigvæsens regning.) Men den stakkels enke blev skarpt afvist med denne ansøgning. Men var der en invalid fra krigen, som havde mistet et ben eller en arm, så var staten så flot at give ham en lirekasse at humpe rundt med, men han måtte sandelig betale denne spillekasse, og kunne han ikke, ja så måtte han aflevere den igen; ja og så var der ikke andet end fattiggården tilbage for ham — det var takken for det, han havde mistet sin førlighed i kampen for Danmark, mod den prøjsiske overmagt. Der var mange veteraner, som aldrig havde ejet den famøse sum af 100 kroner på en gang. Mange af dem kom også fra fattiggårdene og hentede deres penge. Der var flere, som havde deltaget i begge krige, og de fik derfor dobbelt hædersgave. Den gamle hærordning var jo sådan, at byboerne havde flere forrettigheder for at slippe for at springe soldat, mens landboerne næsten alle måtte gøre militærtjeneste. Ligesom den urimelige ordning, at de velhavende kunne stille en mand for sig i krigstilfælde.

De veteraner, som jeg personligt kendte godt, var her fra Nykøbing og dens omegn. Her skal kort gives en lille omtale af nogle af de gamle fædrelandsforsvarere.

Veteranen arrestforvarer Tvede.

Denne mand havde været underofficer både i 48 og 64. Han var fra Flensborg, og som arrestforvarer fik han 340 kr. om året. Han

var en stor og kraftig mand med en vældig knebelsbart. Når han gik på gaden og skulle dreje om et hjørne, kommanderede han f. eks. sig selv på sit sydslesvigske mål: Til højre drej af! Og kom han ind på en restauration, hvad der skete hver dag, sagde han: Kgl. underofficer og dannebrogsmænd Tvede skal fluks have på bordet en folkebajer og en Brama bitter. Når han så havde drukket det og betalt, kommanderede han: Træd af!

Veteranen Niels Petersen.

Han havde også tilnavnet Niels Vrøvl og stod gerne hver formiddag nede ved Landmandsbankens port, med sin gamle soldaterkasket på og tiggede 2 øre af kunder, som gik ind i banken (banken var, hvor nu Ford har til huse).

Denne gamle, gæve gut havde også været med i begge slesvigske krige. I 64 som stillingsmand. En anden stillingsmand, som også havde været med i 48, var husmand Jens Nielsen på Nykøbing V. Lyng. For en betaling af 400 rdl. af en rig gårdmand gik han med i 64. Han blev dræbt af en granat ved Dybbøl og efterlod sig enke og flere børn. For Odsherreds vedkommende var det særlig Vig sogn, der havde de fleste faldne og sårede.

Nede i Nykøbings daværende fattighus boede to gamle kæmper, også veteraner. Og kuriøst nok den ene, Smede-Lars, som havde været hestegarder, og Peder Larsen, som havde været ved fodgarden, som det kaldtes dengang vi også havde hestegarden.

Når de fik for mange danske, blev de fulde to gange, nemlig også ondsksfulde, og så var de hele byens skræk, og byens styrelse havde mange vanskeligheder med dem.

Veteranen møllebygger Carl Bang.

Han var en meget dygtig og anset håndværker, men af vagabondnatur lige til sin død, 84 år gammel. Hans mundheld var: Nattelogi behøver jeg ikke, jorden er min underdyne, himlen min overdyne, og så kan man altid finde en hestepære at hvile sit hoved på! Og det var ikke mundsvejr, for når han havde fået en tår for meget, lagde han sig til at sove ved et gærde eller i landevejsgrøften, og ofte om vinteren, så de vejfarende om morgenen fandt

den gode Carl Bang føjet til af sne. En vinterdag, efter at det havde sneet hele natten, stod gamle snedker Rasmussen i sit værksted nede på Algade og undrede sig over, at i en stor snedrive ude i gården var en mørk plet, som stadig tøde. Han gik ud og rodede op i snebunken, og til hans store forbavselse så han, at det var Carl Bang, der nok så fredelig lå og sov. Han blev vækket, kom ind og fik en stor snaps i værkstedet. Og så var Bang klar igen. Da Carl første gang fik udbetalt hædersgaven på de 100 kr., kom han ind i en forretning og ville købe en flaske snaps, men det var så uheldigt, at der netop i de dage var lukket for alt spiritussalg grundet en forestående prisforhøjelse. Carl Bang rystede på hovedet og sagde med sin dybe basstemme: Ja, verden er vel nok løjelig, før havde jeg ingen penge, og da var der brændevin nok, og i dag har jeg penge, og så er der ingen snaps at få. Sig mig: hvad i alverden skal man så med hædersgaven!

Hvad den gamle sandmand fortalte mig.

Jeg kunne nævne alle Nykøbings veteraner, men i dag er det jo kun glemte navne. Men en skal nævnes her, nemlig Niels Jensen i Lindeallé. Jeg sad ofte hos ham som stor dreng i hans lille stue med bornholmeruret og hans store himmelseng med omhæng, og det hvidskurede gulv med sand drysset på. Og lyttede til hans mange eventyr; han var en glimrende fortæller, skade, man ikke dengang havde sans for at skrive dem op. Men dog: hans beretning fra Dannevirke og Dybbøl fik jeg noteret op. Og meget står endnu i min erindring. Den 17. april, dagen før Dybbøl-stormen, gik general du Plat til general Gerlach og bad om lov til at rømme skanserne, men generalen, der var syg, sagde nej. Og resultatet blev dagen efter 5000 døde, og med dem faldt du Plat. De samme betragtninger er nu ved 100-års mindet også kommet til lyd i militærtidsskrifter. Jeg skrev: den gamle sandmand, et navn, han fik, fordi han handlede med sand.

De sidste veteraner i Odsherred og Holbæk amt.

Og når så de gamle veteraner kom til Nykøbing og hentede deres hædersgave, skulle de som før nævnt ned og betale kontin-

gent til våbenbrødrene hos bedstefader. Og så var der højt til loftet i de lave stuer i det lille værtshus i Lindeallé.

På genforeningsdagen i 1920 var der kun fire veteraner tilbage her i Nykøbing. Og på denne dag blev de kørt i æresrunde gennem byens gader, og vi musikere havde fået ordre på kun at spille: »Den tapre landsoldat« og »I natten klam og kold«. Men lige som vi skulle til at starte, kom der en regnbyge, og et par af byens velmenende damer kom og ville give to af de gamle en paraply; men de sagde fornærmet: »Tror I, vi vil køres rundt i byen og fremvises som et par gamle kællinger? Vi har aldrig ejet et sådant monstrum at tage over hovedet«.

De sidste på skansen.

Den sidste officersveteran fra 64 var rigsgreve, postmester Leopold Spønnech, som døde i 1933. Han var postmester i Nykøbing fra 1876—1891.

Odsherreds sidste veteran døde også i 33; det var drejer Peter Hansen i Vig, der blev 94 år. Og Holbæk amts sidste veteran døde i 1937, 97 år gammel. Det var så den sidste, der gik til general Ryes brigade, som man sagde, når en veteran døde.